

Het Nieuwe Frans Hals de Ontwerpogave

Inhoud

1. Het Nieuwe Frans Hals Museum, blik op de toekomst	3
2. Huidige situatie	5
3. Nieuwe situatie	7
4. Scope en demarcatie	9
5. Stedenbouwkundige en bouwhistorische uitgangspunten.....	10
6. Architectuur, gebruiks- en toekomstwaarde, duurzaamheid	16

1. Het Nieuwe Frans Hals Museum, blik op de toekomst

Het Nieuwe Frans Hals: internationale allure, lokaal verankerd en de mens centraal

Een toonaangevend kunstmuseum met nationale en internationale allure, nadrukkelijk geworteld in Haarlem en nauw verbonden met de geschiedenis van deze stad. Met een kunstcollectie van (inter)nationale klasse. Met de grootste collectie van Frans Hals, waaronder zijn wereldberoemde schuttersstukken. Met een prikkelende combinatie van oude, moderne en hedendaagse kunst die uitnodigt tot verwondering, verrassing en dialoog. Voor een groter en meer divers publiek. Met actuele en verdiepende tentoonstellingen en activiteiten. Met een verrassend en royaal publieksprogramma voor jongeren en volwassenen, jaarrond, in actieve samenwerking, participatie en co-creatie. Met een duurzaam en toekomstgericht gebouw dat mee kan bewegen met de veranderende maatschappij en de rol van musea daarin. Met een positieve bijdrage aan de stad op artistiek, maatschappelijk en economisch gebied. En als zichtbaar onderdeel van en in contact met de buurt én Haarlem. In het Nieuwe Frans Hals staat de mens centraal. In de collectie, in de programmering, in het gebouw, in de welkome ontvangst.

Vergezicht: een bericht uit de toekomst

We nemen je mee op een wandeling in de toekomst, door het compleet vernieuwde Frans Hals Museum. Het is 2033: 170 jaar na de officiële oprichting, is het museum opnieuw feestelijk geopend. Voor het eerst in meer dan 70 jaar bevindt het zich niet in twee gebouwen, maar op één centrale locatie in het historische hart van Haarlem: in het oude Sint Elisabeths Gasthuis aan de Gasthuisvest, dat bekend staat als 'De Egelantier'. Dit rijk gelaagde rijksmonument met bouwdelen uit verschillende eeuwen is slim verbouwd en verduurzaamd. Het heeft de ruimte en grandeur om de kunstcollectie in al haar pracht te tonen en doet tevens recht aan de bijzondere bouw- en gebruiksgeschiedenis van het complex. Dat zorgt voor een veel breder en groter publiek dan voorheen. Het Nieuwe Frans Hals kan weer 100 jaar mee.

Kloppend hart van het Museumkwartier

Het begint al buiten: het nieuwe museumgebouw ligt schitterend aan het water van de Gasthuisvest en is van heinde en ver herkenbaar als museum. Het oude ziekenhuis is met slimme ingrepen getransformeerd tot kunstmuseum dat nu het gezicht en het kloppend hart is van het vernieuwde Museumkwartier, met als naaste burens Verwey Museum Haarlem, ABC Architectuurcentrum en 37PK. Dit deel van de wijk Heiliglanden is veranderd in een groen voetgangersgebied, met een nieuwe inrichting die alle culturele instellingen met elkaar verbindt.

Royaal entreegebied

Je komt binnen in een royaal entreegebied: open, licht en hoog – een overzichtelijke plek waar je je oriënteert op je museumbezoek en gastvrij wordt ontvangen. Met een mooie museumwinkel en een uitnodigende verzamelplek voor groepen en individuen, waar je wacht tot je gezelschap compleet is of een introductie op je bezoek krijgt. Opvallend zijn de vele doorzichten. Er valt veel licht door de ramen, je hebt zicht op het groen van de binnentuin met het nieuwe café-restaurant met terras. Het interieur is warm en verwelkomend. Hedendaagse toevoegingen gaan een wisselwerking aan met de historische architectuur. De vormgeving van de 21ste eeuw is hier geïntegreerd met respect voor het monumentale complex. Dat zorgt voor nieuw leven in en om het gebouw.

Reis door de tijd

Je vindt hier niet alleen werken van de wereldberoemde Haarlemse meester Frans Hals; je maakt een verrassende reis door de kunstgeschiedenis van de vroege 16de eeuw tot vandaag. De rijkdom van de kunstcollectie, met geliefde topstukken en nieuwe ontdekkingen, straalt je tegemoet. Uit het nieuwe depot in Hoofddorp zijn talloze werken gehaald waarvoor eerder geen ruimte was. Op deze unilocatie kijken oude en

jonge kunst elkaar recht in de ogen. In de nieuwe collectiepresentatie komen actuele maatschappelijke thema's aan bod, met verhalen uit de hele stad.

Ruimte voor tentoonstellingen

Er is een riant tentoonstellingsgebied gerealiseerd, waardoor er ruimte is voor tijdelijke exposities zonder een deel van de vaste collectie van de muren te hoeven halen. De openingstentoonstelling is meteen raak. De losse schilderstijl van Frans Hals is het vertrekpunt voor een indrukwekkende staalkaart van kunst uit alle tijden, met veel prestigieuze bruiklenen. Het museum heeft hiervoor diverse samenstellers uitgenodigd, met een mix van oude, moderne en hedendaagse kunst als resultaat.

Flexibel en uitnodigend

Naast de zalen voor collecties en tentoonstellingen zijn ruimtes gecreëerd voor uiteenlopende activiteiten, zoals participatieprojecten, educatieve programma's, lezingen, videovertoningen, ontvangsten en evenementen. Het slimme ontwerp zorgt ervoor dat ruimtes flexibel inzetbaar zijn en snel aangepast kunnen worden. Het nieuwe museumrestaurant met een groot en zonnig terras, de binnentuinen en de nieuwe museumwinkel zijn uitnodigend, je hebt geen toegangsbewijs nodig om hier te komen.

Duurzaam en toegankelijk

Er is veel aandacht besteed aan het zo toegankelijk en duurzaam mogelijk maken van het gebouw en de presentaties. Alle zalen zijn bereikbaar zonder onhandige opstapjes of smalle gangen. Er is gedacht aan bezoekers die een visuele beperking hebben of snel overprikkeld zijn. De klimaatinstallaties zijn toekomstbestendig en muisstil. De sterk verbeterde technische en ondersteunende ruimtes, zoals de opslag-, laad- en losruimtes, de werkplaatsen en de meldkamers, zijn onzichtbaar voor de bezoekers in het complex verwerkt. De royale ligging aan de Gasthuisvest maakt het museum in veel opzichten toegankelijk, niet alleen voor bezoekers, maar ook voor leveranciers en veilig kunsttransport. Ook de verbouwing zelf is zo duurzaam mogelijk uitgevoerd, met hergebruik van materialen, duurzame technieken en zo min mogelijk sloop.

Levend museum

Ter gelegenheid van de heropening is een aantal kunstenaars in de zalen aan het werk. Ook zijn er geregeld performances binnen en in de tuin. Bezoekers worden actief uitgenodigd zelf aan de slag te gaan. Zo werkt een groep jongeren onder begeleiding van een conservator aan de inrichting van een museumzaal. Ze hebben zelf kunstwerken uit het depot uitgekozen. Verderop legt een restaurator de laatste hand aan de restauratie van een groot 17de-eeuws groepsportret, dat binnenkort in een tijdelijke tentoonstelling te zien zal zijn. Verschillende routes bieden – met en zonder hulpmiddelen – de mogelijkheid het museum op je eigen manier te ontdekken; het Nieuwe Frans Hals biedt een complete publieksbeleving voor jong en oud.

2. Huidige situatie

Het Frans Hals Museum had altijd twee locaties in Haarlem: aan het Groot Heiligland en op de Grote Markt.

De locatie **Grote Markt** werd tot 2026 gebruikt voor tijdelijke tentoonstellingen en bestaat uit drie gebouwen: Vleeshal, Vissershuisje en de bovenste verdieping van de Verweyhal. Die bovenste verdieping kon al lange tijd niet worden gebruikt door de slechte staat en veiligheid van de vloer. Daarnaast is het binnenklimaat ernstig verslechterd waardoor de locatie niet langer geschikt is voor het tentoonstellen van kunst. De afgelopen jaren werd slechts voor een deel van het jaar vooral hedendaagse en niet kwetsbare, moderne kunst getoond. Per 2026 zijn geen tentoonstellingen meer aan de Grote Markt, een grote aderlating voor het Frans Hals Museum maar onvermijdelijk vanwege de bovengenoemde problematiek.

De locatie aan het **Groot Heiligland** betreft een aaneenschakeling van gebouwen, met het voormalig Oudemannenhuis en het in 1913 rond het bestaande hof gebouwde museum als kern. Deze locatie ademt de tijd van Frans Hals en huisvest onder andere beroemde groepsportretten, die Frans Hals maakte voor de regenten en regentessen van het Oudemannenhuis. Het gebouw biedt het publiek een begrijpelijke rondgang met een klassieke museale indeling. In de loop van de tijd zijn zalen toegevoegd (de schutterszaal en de maniëristenzaal). En is ruimte gecreëerd voor een café, een winkel en een ruimte voor workshops. Door de vele verbouwingen en veranderingen is het monumentale gebouwencomplex verrommeld, is de interne logistiek verre van optimaal en zijn faciliteiten verouderd. De historische binnentuin is beperkt zichtbaar vanuit het museum, omdat daglicht en (oude) kunst zich slecht tot elkaar verhouden. Daarnaast biedt het gebouw niet de flexibiliteit om mee te bewegen met en te reageren op de ontwikkelingen in de samenleving, de rol van musea en de veranderende behoeftes van het publiek. Tot medio 2026 zijn de zolders grotendeels in gebruik als depot

en deels als restauratieatelier. Dit belangrijke euvel is sinds 2026 verholpen met de realisatie van een speciaal geoutilleerd depot en restauratieatelier in Hoofddorp. Hiermee komen de interne depots en overige externe depots te vervallen en wordt de collectie samen met het restauratieatelier op een centrale plek buiten het museum ondergebracht.

Diverse onderzoeken concludeerden dat de kwaliteit van het gebouw aan het Groot Heiligland voor het Frans Hals Museum museum op diverse fronten onvoldoende is. Het complex is slecht toegankelijk en niet duurzaam, met een slecht binnenklimaat voor kunst en bezoekers. Het heeft bovendien geen aparte tentoonstellingsruimte, wat zorgt voor complexe en risicovolle collectiewissels en tijdelijke sluitingen van een deel van het museum. Er is structureel te weinig ruimte om de belangrijke collectie oude, moderne en hedendaagse kunst te tonen. Installaties zijn verouderd. Het laden en lossen van kunst en alle andere leveringen vindt plaats op de openbare weg, een onwenselijke situatie die ook overlast veroorzaakt voor de buurt. Diverse faciliteiten horend bij een eigentijds toekomstbestendig museum zijn ondermaats of niet of te beperkt aanwezig, denk aan sanitair, educatie/participatieruimten, de museumwinkel, ruimtes voor verhuur en ontvangsten en het museumcafé.

Samen met de gemeente is onderzocht of deze wensen en noden op één locatie opgelost zouden kunnen worden. Een unilocatie was al langer een diepe wens van het museum, alles bij elkaar onder één dak. Eén locatie met een herkenbare uitstraling, meer duidelijkheid voor het publiek, de mogelijkheid de kunstcollectie in volle breedte te tonen en qua kosten en gebruik een stuk efficiënter.

3. Nieuwe situatie

De basis van het Nieuwe Frans Hals is één gebouw, een plek die recht doet aan het unieke cultureel erfgoed dat het Haarlemse kunstmuseum vertegenwoordigt. Dat vraagt om een historische locatie in een karakteristieke omgeving: een museumgebouw dat staat als een huis.

De Egelantier is een complex vol kansen. Door het transformeren en samenvoegen van bestaande ruimtes, het vervangen van delen met nieuwe ruimtes, het verwijderen van aanbousels die de afgelopen decennia zijn toegevoegd en met het historisch gegroeide netwerk van gangen, trappenhuizen en hofverbindingen als uitgangspunt biedt het volop gelegenheid voor een efficiëntere indeling en routing. Een plek die de beperkingen in het huidige museumgebouw goed kan oplossen, zonder de eigenheid en geschiedenis van de Egelantier uit het oog te verliezen. Het Nieuwe Frans Hals voegt zich in de nieuwe plek met:

- Meer ruimte voor de presentatie van de omvangrijke collectie oude, moderne en hedendaagse kunst. Een verhaal met kunstwerken van 1500 tot het heden, een rijke en afwisselende route langs topstukken;
- Een apart gebied voor tijdelijke tentoonstellingen van ongeveer 750 vierkante meter groot en tussen de 5 en 6 meter hoog. Flexibel in te richten (1 of meer tentoonstellingen tegelijkertijd) en af te sluiten. Makkelijk te bereiken vanuit de entree, met een eigen uitstraling en optimale (fysieke) toegankelijkheid.
- De beste installaties voor klimaat en veiligheid,
- Ruimten voor educatie/participatie/co-creatie en ook speciale verhuur en activiteiten, met een breed scala aan activiteiten van lezingen en workshops tot filmvertoningen, performances en concerten of een bijzonder diner of een receptie. Idealiter een flexibel cluster aan ruimten die makkelijk één grote ruimte kunnen worden voor bijvoorbeeld een opening of juist voor meerdere soorten, gelijktijdige activiteiten in te zetten zijn. Met de

kans meer samenwerkingen aan te gaan met culturele instellingen in de stad, festivals en events, ondernemers en omwonenden.

- Een grote en ruime entree – hoog, open en gastvrij. Dit is een aantrekkelijke landingsplek voor de bezoeker met garderobe, kassa en voorzieningen. Met doorzichten naar het museum en nabijgelegen museumwinkel en -restaurant. En goed zichtbaar van buitenaf.
- Een museumwinkel met meer ruimte, een rijk assortiment passend bij de collectie en de tentoonstellingen van Het Nieuwe Frans Hals én gratis toegankelijk.
- Een ruim museumrestaurant, gastvrij en verwelkomend, vooral gericht op dag horeca. Met een menu dat voorziet in ontbijt tot een vroege borrel, met zicht op en toegang tot een terras in de tuin. Gratis toegankelijk, een huiskamer voor Haarlem.
- Een logische rondgang voor bezoekers door de collectie- en tentoonstellingszalen.
- Een logische routing door het museum en de verschillende faciliteiten.
- Een functionele, efficiënte back of house, afgescheiden van de publieksgebieden. Met werkplaatsen t.b.v. collectiepresentaties en tentoonstellingen en facilitair. Een werkdepot, een logistieke hub voor aan-en afvoer van kunst en overige leveringen.
- Kantoren op een logische plek in het museum, bij voorkeur geclusterd op een verdieping, voorzien van hedendaagse faciliteiten.
- Diverse, multifunctionele groene buitenruimten.
- State of the art, zoveel mogelijk onzichtbare, veiligheids-, klimaat- en overige installaties voor een optimale omgeving voor bezoekers, medewerkers en kunst.
- Een duurzaam gebouw met een duurzame bedrijfsvoering
- Toegankelijk en rekening houdend met een grote diversiteit aan bezoekers'

4. Scope en demarcatie

Het Egelantiercomplex bestaat uit een conglomeraat van gebouwen die gaande de historie samen de Egelantier vormen. De scope van het directe project is in onderstaand plaatje dik zwart omlijnd. De ontwerpers worden uitgenodigd het object in zijn stedenbouwkundige en historische context te benaderen.

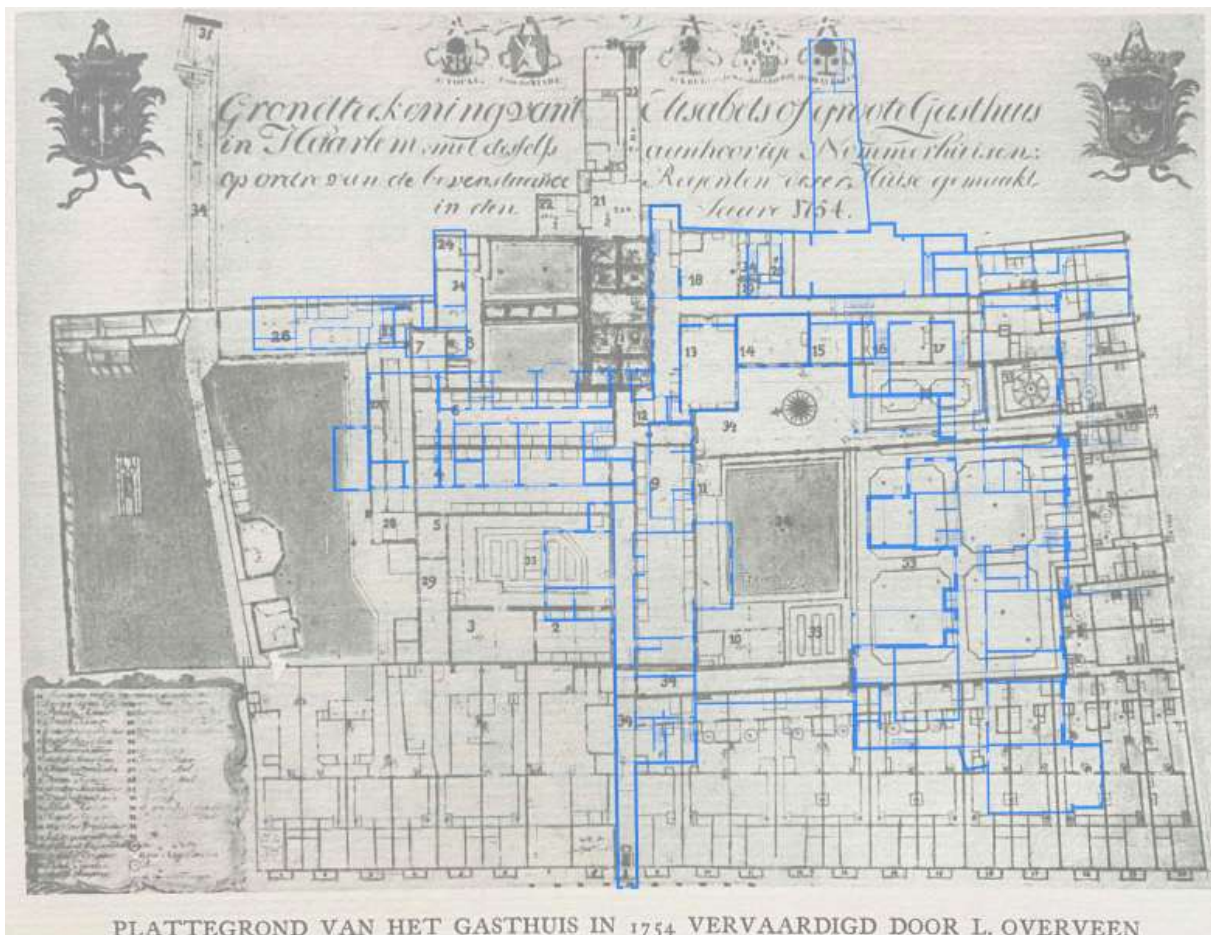

5. Stedenbouwkundige en bouwhistorische uitgangspunten

Het Egelantiercomplex vormt een bijzonder en historisch gelaagd ensemble binnen de Haarlemse binnenstad, met wortels die teruggaan tot de late middeleeuwen. Oorspronkelijk bevond zich hier het Minderbroedersklooster, dat vanaf de veertiende eeuw deel uitmaakte van een belangrijke religieuze en maatschappelijke infrastructuur — een verleden waar de historische toegangspoort aan het Groot Heiligland ons nog altijd aan herinnert. Na de stadsbrand van 1576 en de overdracht van de kloostergebouwen aan de stad werd het complex ingericht als het Sint Elisabeths of Groote Gasthuis, één van de oudste ziekenzorginstellingen van Haarlem. Gebouwen, hoven en tuinen waren daarbij altijd onlosmakelijk met elkaar verbonden, ook al wisselden hun verschijningsvorm, invulling en functie door de tijd heen.

De eeuwen daarna onderging het terrein talrijke transformaties, waarbij oude structuren werden hergebruikt, aangepast of geïntegreerd in nieuwe bouwfases. Een belangrijk moment was de bouw van het statige hoofdgebouw aan de Gasthuisvest in 1873, dat een groot deel van het huidige silhouet bepaalt. Hiermee veranderde de oriëntatie van het complex fundamenteel: het voorheen besloten en vooral naar binnen gekeerde terrein opende zich naar de stad.

Opgetrokken volgens de toen gangbare principes van het corridorstelsel, weerspiegelt dit gebouw de groeiende professionele zorgpraktijk — van vroege operatiekamers tot gespecialiseerde afdelingen voor onder andere kinderen en tbc-patiënten. Tegelijkertijd bleven ook oudere elementen behouden, zoals delen van het zeventiende-eeuwse muurwerk en de voormalige regentenkamers, waardoor de ruimtelijke ontwikkeling van de plek op verschillende niveaus tastbaar blijft.

Het complex is niet alleen architectonisch, bouwhistorisch en stedenbouwkundig waardevol — het vervult ook een centrale plaats in het collectieve geheugen van Haarlem. Als gasthuis, als cultureel centrum De Egelantier en straks als museum weerspiegelt het de wisselende behoeften van de stad, niet als een breuk, maar als een continuïteit: telkens opnieuw heeft het complex zich aangepast aan zijn tijd, zonder zijn identiteit te verliezen.

Met het complex is ook een directe kunsthistorische relatie verbonden. In 1641 schilderde Frans Hals het beroemde groepsportret van de regenten van het Sint Elisabeths Gasthuis, een topstuk dat tegelijk een belangrijk document is van de institutionele geschiedenis van deze plek. Ook het regentessenportret dat Johannes Verspronck datzelfde jaar vervaardigde keert straks terug naar zijn oorspronkelijke context.

Na een periode van leegstand staat het Egelantiercomplex nu aan de vooravond van een nieuwe transformatie: de vestiging van het Frans Hals Museum. De rijke gelaagdheid van het ensemble is daarmee niet alleen een erfenis uit het verleden, maar ook het fundament voor zijn toekomst. Zoals in de geschiedenis van deze plek altijd het geval is geweest, vormt de bestaande kwaliteit het vertrekpunt — en die kwaliteit laat zich op meerdere schaalniveaus lezen.

Op gebouwniveau vormen de karakteristieke kamers, gangen en zalen een opeenvolging van bijzondere ruimten die opnieuw herkenbaar en toegankelijk kunnen worden gemaakt. Op het niveau van het complex wordt bij voorkeur de historische structuur van corridors, hofjes en interne routes hersteld. De centrale binnentuin vormt daarbij opnieuw het knooppunt waarin looplijnen samenkomen en bezoekers elkaar vanzelf ontmoeten. In relatie tot het omringende groen worden de binnentuinen, hofjes en de openbare Egelantiertuin opnieuw geïntegreerd in de beleving van het museum, zodat het complex een samenhangende structuur wordt waarin binnenruimte en tuin elkaar afwisselen en versterken. Op de stedelijke schaal ten slotte wordt de ervaring van de oorspronkelijke verwevenheid met het Haarlemse stratenpatroon teruggebracht: historische toegangen krijgen een meer zichtbare functie, waardoor het gebouw van meerdere zijden bereikbaar kan zijn en opnieuw een doordringbare, publieke schakel in het stedelijk weefsel vormt. Dit alles binnen de mogelijkheden van de functie als museum.

De historische, hofvormige structuur dient daarbij als leidraad voor een nieuwe synergie tussen gebouw en buitenruimte — zodat het Egelantiercomplex opnieuw kan functioneren als integraal

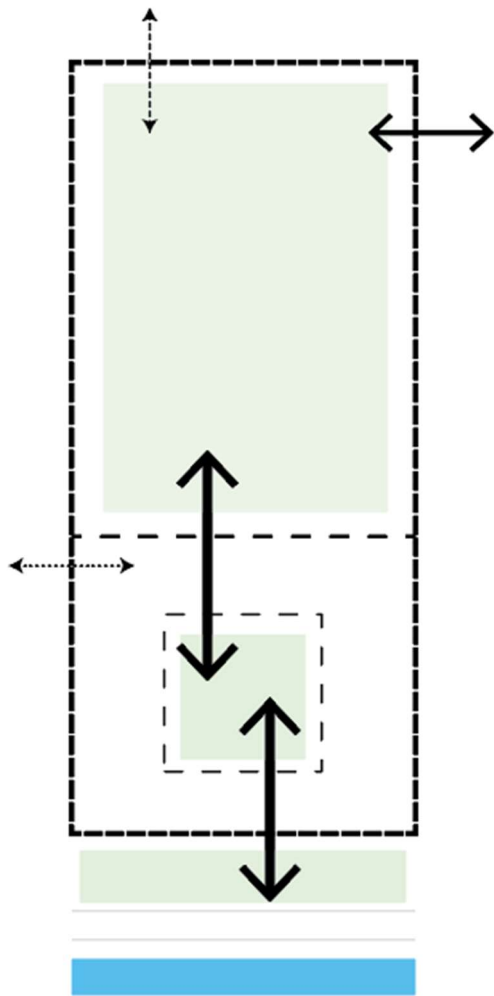
onderdeel van de stad, en zijn lange geschiedenis van openheid en gemeenschappelijkheid voortzet in een nieuwe gedaante.

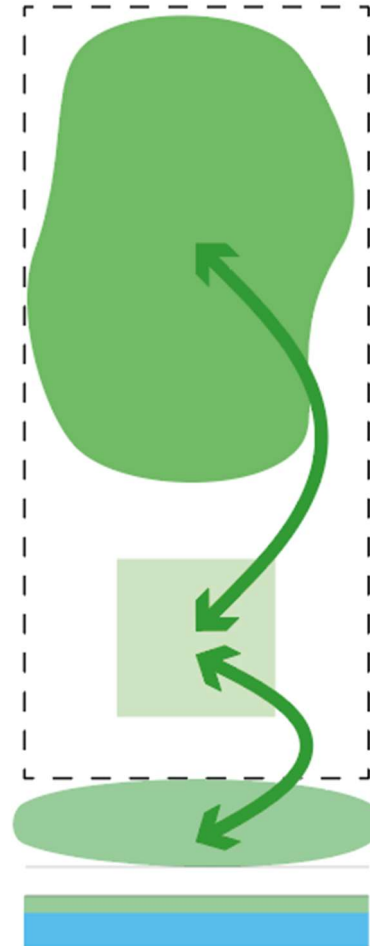
Herstel van de doorwaadbaarheid

Een bouwwerk bestaat nooit op zichzelf; maar staat altijd in relatie tot zijn omgeving. Voor een sterkere binding van het Egelantiercomplex met haar stedenbouwkundige context is het herstel van de doorwaadbaarheid een belangrijk uitgangspunt voor de transformatie van dit complex; met het terugbrengen van vanzelfsprekende informele verbindingen tussen binnen- en buitenruimtes. Deze doorwaadbaarheid kan worden versterkt door het aaneenrijgen van de verschillende binnen- en buitenruimtes door zorgvuldig geplaatste zichtlijnen, en/of door één of meerdere (deels of geheel) publiek toegankelijke routes. Zoals ook destijds de structuur van het oorspronkelijke gasthuis uit gangen en hofjes bestond met een openbaar of semi-openbaar karakter, die één samenhangend geheel vormden, die zich vervolgens weer vertakte richting de stad. De historische toegankelijkheid van het complex en de aantakking op het omringende stedelijke weefsel aan verschillende zijden vormt de basis voor het gewenste stedenbouwkundige herstel. Hierbij dient uiteraard rekening te worden gehouden met de functie van museum, waar beveiliging, afsluitbaarheid en klimaateisen gelden.

Door de Gasthuisvest met de Egelantiertuin aan elkaar te verbinden door het (visueel en/of fysiek) aaneenrijgen van de verschillende binnen- en buitenruimtes, ontstaat de mogelijkheid om de gratis toegankelijke publieksfaciliteiten van het museum (bijv. entree/restaurant/huiskamer/winkel) op een laagdrempelige manier voor iedere Haarlemmer bereikbaar te maken. Terwijl deze route de bezoeker meeneemt in de dynamiek van het museum, kan met een subtiele maar heldere zonering een onderscheid gemaakt worden tussen publiek en niet-publiek toegankelijke ruimtes. Deze zorgvuldige scheiding tussen het vrije, publieke domein en de beveiligde museale zalen creëert een culturele plek die uitnodigt tot toevallige ontmoetingen, zonder dat de museale veiligheid in het gedrang komt.

Figuur 1: herstel van doorwaardbaarheid

Figuur 2: Een sequentie van groene ruimtes

Een sequentie van groene ruimtes

De Egelantier is een bijzondere locatie met een rijke historie, die reikt van het oorspronkelijke Minderbroedersklooster tot de latere functie als ziekenhuis. Door de vele uitbreidingen in de loop der jaren beschikt het complex tegenwoordig over een diversiteit aan groene buitenruimtes. In een visie voor dit gebied kunnen de bebouwde omgeving en de onbebouwde, groene buitenruimtes niet los van elkaar worden gezien; zij vormen één samenhangend geheel. Echter heeft elke groene buitenruimte wel een duidelijk eigen karakter, waarbij de entreezone aan de Gasthuisvest een formeler entree karakter.

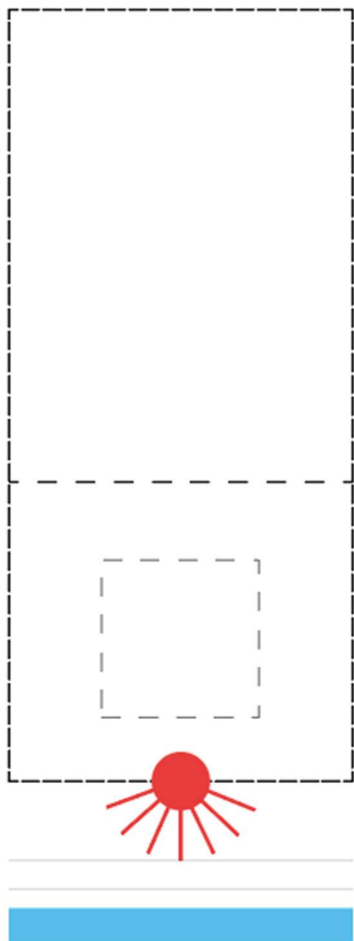
Met het aaneenrijgen van de buitenruimtes, ontstaat een sequentie van groene buitenruimtes, van de entree (voortuin) aan de Gasthuisvest via het binnenhof tot aan de binnenstedelijke groene oase van de openbare Egelantiertuin. Voor alle buitenruimtes ligt de opgave in het

ontwerpen van een hoogwaardige kwaliteit die recht doet aan de historische waarde, en tegelijkertijd een invulling geeft aan de ecologische kansen die hier liggen. De buitenruimte kan daarnaast fungeren als een buitenzaal die de museale ervaring verrijkt en verbreedt.

De stedelijke magneet

Het Frans Hals Museum wordt een toonaangevend uithangbord voor de stad. Net als het Teylers Museum aan het Spaarne fungeert het als een markeringspunt aan de Gasthuisvest dat publiek uit het gehele land en daarbuiten aantrekt. De Gasthuisvest ontwikkelt zich hierbij tot een uitnodigend entreegebied, waarbij het neoclassicistische hoofdgebouw opnieuw zijn rol opeist als herkenbaar ankerpunt aan de singel. Het complex heeft daarmee de potentie om de mentale kaart van Haarlem te vergroten en de binnenstad richting het zuiden te versterken.

De huidige kiosk op het voorterrein kan gesloopt worden, waardoor deze plaats maakt voor een royale groene entreeruimte waar de inrichting bijdraagt aan een gastvrije overgang naar de stad. Een uitnodigende plint vormt de finale stap om bezoekers naar binnen te trekken en het museum onlosmakelijk te verbinden met het publieke domein.

Figuur 3: De stedelijke magneet

Een heldere architectonische gelaagdheid

Het huidige complex is door diverse tijdslagen gegroeid tot een aaneenschakeling van verschillende bouwdelen, elk met een eigen structuur, hoogte en geleding. In de loop der tijd is deze structuur door uiteenlopende op- en aanbouwen echter verrommeld geraakt. De transformatie levert de kans op om het complex een vormgeving mee te geven die haar eigen samenhang en logica bezit, waarbij nieuwe toevoegingen in maat en schaal onlosmakelijk verbonden zijn met het bestaande monument en de context van de historische binnenstad van Haarlem. Kleur, vorm en geleding worden hierbij zorgvuldig afgestemd op de monumentale gevels in relatie tot de achterliggende functies. Nieuwe toevoegingen worden daarbij zodanig ontworpen dat hun eigen tijdlaag helder herkenbaar blijft, zonder afbreuk te doen aan de monumentale kwaliteiten van complex. Duurzaamheid is hierbij een kernprincipe, waarbij alle nieuwe bouwdelen en aangepaste elementen worden ontworpen met het oog op toekomstbestendigheid.

Deze nieuwe architectonische laag versterkt het bestaande gebouw en geeft het museum een hoogwaardige eigen identiteit. Zo ontstaat een synergie waarin zowel het zorgzame gedachtengoed van het voormalige St. Elisabeth Gasthuis als de nieuwe museale allure samenkomen. In de dakarchitectuur ligt een bijzondere kans om deze identiteit te bekrachtigen, waarbij tegelijkertijd de huidige visuele verrommeling van de dakopbouwen aangepakt wordt.

Een nieuwe dakopbouw op de Zuster- en/of Klassevleugel is denkbaar, mits deze qua volume en uitstraling zorgvuldig is afgestemd op de omgeving en het bestaande gebouw. Aandacht voor de invloed op de bezonning en de zichtlijnen van de omliggende tuinen en panden vormt daarbij een randvoorwaarde. Het doel is een afleesbaar en evenwichtig daklandschap dat de overgang van de historische binnenstad naar de singelstructuur op een hoogwaardige manier markeert.

Karakteristieken bestaande complex:

- Historisch gelaagd ensemble in de Haarlemse binnenstad, met een maatschappelijke functie die teruggaat tot de late middeleeuwen.
- Ontstaan op de plek van het Minderbroedersklooster (vanaf 14e eeuw), later getransformeerd tot het Sint Elisabeths Gasthuis na 1576.
- Eén van de oudste locaties voor ziekenzorg in Haarlem, met een continue ontwikkeling over meerdere eeuwen.
- Gelaagde bouwgeschiedenis waarin oudere structuren zijn hergebruikt en geïntegreerd in latere bouwfases.
- Het negentiende-eeuwse hoofdgebouw weerspiegelt de modernisering van de zorg volgens het corridorstelsel.
- Behoud van belangrijke historische ruimten en elementen, waaronder zeventiende-eeuws muurwerk en regenten- en regentessenkamers.
- Sterk verankerd in het collectieve geheugen van Haarlem; sinds de jaren 1970 voortgezet als cultureel centrum De Egelantier.
- Direct verbonden met het Frans Hals Museum via Hals' regentenportret van het Sint Elisabeths Gasthuis (1641).

6. Architectuur, gebruiks- en toekomstwaarde, duurzaamheid

Het toekomstige onderkomen van het Frans Hals Museum biedt zowel prettige overeenkomsten met de huidige locatie van het museum als nadrukkelijke en kansrijke verschillen. Hieronder allereerst een karakteristiek van de Egelantier en vervolgens de toekomstige uitstraling en mogelijkheden van het Nieuwe Frans Hals.

Karakteristiek Egelantier

- Een rijk gelaagd rijksmonument met bouwdelen uit verschillende eeuwen.
- Het markante gebouw met grandeur en allure, gelegen aan de Gasthuisvest dateert uit 1871 en is omringd door groen en gebouwen.
- Architectonische kenmerken: groot, ruim, licht, helder van structuur (carré vorm). Symmetrisch, klassiek ontwerp. Met hoge plafonds, grote raampartijen met veel lichtinval, een heldere routing. De omsloten binnentuinen zijn van hoge kwaliteit.
- Gegrondest op het oude Minderbroeders klooster en het begin 17e eeuw gebouwde Sint Elisabeths Gasthuis.
- Na de periode als ziekenhuis sinds de jaren 70 in gebruik als cultureel centrum van de stad.
- Er zijn nog sporen te vinden van de voormalige functies (deels in 1871 toegevoegd). Zo zijn er bij de bouw van het ziekenhuis elementen uit de 17e eeuw toegevoegd aan de buitenzijde, zoals kleine toegangspoorten en gevelstenen.
- De 19e-eeuwse inrichting reflecteert voor een deel de inrichting van 17e-eeuwse gasthuizen. Zo zijn er grotendeels originele 17e eeuwse regenten- en regentessenkamers. Er is van oudsher zelfs al een connectie met de collectie van het Frans Hals Museum: Frans Hals heeft de regenten en Johannes Verspronck heeft de regentessen van het oude Sint Elisabeths Gasthuis ooit geschilderd, ze zijn te bewonderen in het museum.
- Het complex heeft andere bijzondere architectonische elementen en onderdelen die verwijzen naar het historisch gebruik. Denk aan meerdere toegangen met poortjes voor verbinding met de stad, diverse monumentale trappenhuizen (19e en begin 20ste eeuw), waardevolle betimmeringen en details uit verschillende perioden (bv. de zogenaamde papkeuken van het ziekenhuis), etc.

Visie op het architectonisch ontwerp voor het Nieuwe Frans Hals

De ruimtelijke en architectonische kwaliteiten, de heldere structuur en routing, en de historische interieur elementen die als een rode draad de geschiedenis van het gebruik van het complex kenmerken, vormen een cruciaal uitgangspunt voor het architectonisch ontwerp. De basis is een mooi en krachtig vertrekpunt voor transformatie van het gebouwencomplex tot een hedendaags 21ste-eeuws kunstmuseum.

Nieuwe architectonische en interieur ingrepen dienen daarbij eigentijds, onderscheidend en herkenbaar te zijn als een nieuwe toevoeging aan het bestaande complex. Zodanig dat het palet van geschiedenis en ontwikkeling van het gebouw helder afleesbaar is en ook spannend is.

Geen historiserend ontwerp. Juist de combinatie van oud en nieuw geeft een gebouw kwaliteit en karakter. Niet te terughoudend, de eigentijdse architectuur mag eigenzinnig en opvallend zijn, maar dienend aan het gebouw en het gebruik als museum. Het is een zoeken naar evenwicht en zorgvuldigheid binnen de monumentale beperkingen. Tijdloos, met kwaliteit, met respect voor de omgeving en met een eigenzinnig en eigentijds karakter.

Mooie overgangen en samenspel tussen oud en nieuw worden bereikt door bijvoorbeeld materiaalgebruik, kleurstelling, hoogstaande subtiliteit, nieuwe bouwkundige toevoegingen, een afwisseling van stoer/ opvallend en subtiel. De samenhang tussen de architectuur en het (museaal) inrichtingsontwerp is van groot belang. Het gebouw en interieur moeten een kunstmuseum ademen, het DNA van het Nieuwe Frans Hals. Als een

ensemble. Het ontwerp hoeft niet per se in één hand te liggen, maar moet wel complementair en in samenspraak gerealiseerd worden. Met oog voor kwaliteit in uitvoering en materiaalgebruik.

Het gebouw dient bovenal als museum te worden ontworpen en ingericht. De transformatie van voormalig ziekenhuis en cultureel centrum naar een museumfunctie van de 21ste eeuw vergt aanpassingen en een gedurfde transformatieaanpak. Denkend en ontwerpend vanuit de context, het verhaal, het DNA van het museum en haar gebruikers. En in balans met de Erfgoedvisie op het restaureren van monumenten.

Gebruiks- en toekomstwaarde

Het Nieuwe Frans Hals is uitnodigend, verwelkomend en toegankelijk. Het gebouw is leesbaar en beleefbaar, er is rekening gehouden met de aanwezige routing. Er is connectie met de buitenruimten en er zijn doorkijkjes naar verschillende publieksfuncties ter oriëntatie en inspiratie. De karakteristiek en logica van het gebouw is de basis voor een natuurlijke opvolging en clustering van museale en publieksfuncties, ruim van opzet en waar mogelijk multifunctioneel. Met een logisch door de collectie gevormd narratief en routing en een scenografie en inrichtingsontwerp dat het DNA van het museum ademt en versterkt. Het is er fijn verblijven.

Licht, klimaat en akoestiek zijn passend voor bezoekers en kunst. Overal ervaar je dat je in een kunstmuseum bent, binnen en buiten, met kunst uit de collectie én (speciaal) in opdracht vervaardigd. Het geeft het Nieuwe Frans Hals een eigen signatuur. En creëert herkenbaarheid aan bv. de gevel, in de binnentuin, in het interieur. Het gebouw is flexibel en toekomstbestendig in gebruik, in staat tot meebewegen met een veranderende rol van musea en maatschappelijke vraagstukken. Een museum met zowel verdienpotentieel als maatschappelijke impact.

Duurzaamheid

Als maatschappelijke organisatie heeft het Frans Hals Museum een voorbeeldfunctie op het gebied van duurzaamheid. Het is een van de kernwaarden van het museum. Erfgoed en kunst gaan per definitie over duurzaamheid. Het Nieuwe Frans Hals is zelf rentmeester van eeuwenoud erfgoed en nu hedendaagse kunst die het voor toekomstige generaties wil veiligstellen. Zij beheert de collectie met het oog op de toekomst en op dusdanige wijze dat toekomstige generaties er ook van kunnen genieten. Dat betekent ook een duurzame bedrijfsvoering, gericht op de lange termijn continuïteit van het museum. Daarnaast wil het museum waar mogelijk haar steentje bijdragen aan een duurzame(re) museumpraktijk.

De aanstaande vernieuwing en verbouwing biedt nadrukkelijke kansen om te komen tot een duurzaam museumgebouw en installaties. Het Frans Hals Museum zet hoog in. Idealiter is het Nieuwe Frans Hals een voorbeeld stellend duurzaam museum. Met innovatieve maar beproefde technieken, met aandacht voor circulair bouwen, hergebruik en bio-based materialen. Een gebouw en installaties die zodanig zijn ontworpen dat het mee kan bewegen met de tijd en toekomstige ontwikkelingen. Waarbij (technische) onderdelen aanpasbaar zijn zonder grootschalige verbouwingen. De ambities op het gebied van duurzaamheid zullen in balans gebracht worden met de mogelijkheden van het monumentale complex. Flexibiliteit en toekomstbestendigheid wordt daarnaast gezocht in reversibiliteit en vervangbaarheid van interieur-onderdelen en in waar mogelijk een reversibele uitvoering van nieuwe architectonische elementen. Een BREEAM-certificering of vergelijkbaar is geen doel op zich maar een duurzaam museum wel.